

- а) употребените изрази като елементи на престъпни състави;
- б) действия или бездействия, обявени в Наказателния кодекс, като престъпления по време на извършването им.

3. Реципирани и обявени в Наказателния кодекс за престъпления действия и бездействия по силата на международните договори, включително и престъпления, за които няма давност, имат ли обратно действие.

С определение от 31 март 1992 г. като заинтересувани страни са конституирани Народното събрание, Министерството на външните работи, Министерството на правосъдието, Върховният съд и Националната следствена служба.

С определение от 12 май 1992 г. съдът е приел за разглеждане по същество искането за тълкуване на чл. 5, ал. 2, 3 и 4 от Конституцията по въпросите в точки 1 и 2 относно правната сила и действието на международните договори, приети и ратифицирани от Република България (обнародвани и необнародвани), по отношение на вътрешното право и отклонил искането по точка 3 като недопустимо.

Становища по искането са представили Министерството на външните работи, Министерството на правосъдието и Главната прокуратура.

Конституционният съд, след като обсъди доводите и съображенията за тълкуване на чл. 5, ал. 2, 3 и 4 от Конституцията във връзка с въпросите по точки 1 и 2 на искането на главния прокурор и изразените становища от страните, приема следното:

Член 5, ал. 4 от Конституцията предвижда непосредствено включване на нормите на международните договори като съставна част от вътрешното право на Република България и предимство за тях пред нормите на вътрешното законодателство, които им противоречат. Международните договори по своя характер представляват двустранни и многостранни международни споразумения, сключени между държави с участие на

Република България и регулирани от международното право, независимо от тяхната форма и наименование (договори, пактове, съглашения, протоколи и др.).

За да станат част от вътрешното право на страната и да се осигури прилагането им при действието на сегашната Конституция, е необходимо международните договори да бъдат:

а) ратифицирани по конституционен ред. Според Конституцията ратификацията е акт на законодателния орган и се извършва със закон от Народното събрание в случаите по чл. 85, ал. 1 и от Великото народно събрание - чл. 158, точка 2 от Конституцията. В тези текстове са изброени изчерпателно международните договори, подлежащи задължително на ратификация;

б) обнародвани. Под обнародване на международните договори по смисъла на чл. 5, ал. 4 от Конституцията се разбира обнародването им в "Държавен вестник";

в) влезли в сила за Република България. Моментът на влизането им в сила се определя обикновено в самите международни актове.

С изпълнение на тези конституционни изисквания те стават част от вътрешното право на страната и съдържащите се в тях правни норми са източник на права и задължения за субектите на вътрешното право.

При необнародване или при липса на някое от останалите изисквания те не стават съставна част от вътрешното право и правните субекти не са длъжни да се съобразяват с тях и да ги спазват. Държавата и нейните органи обаче не се освобождават от задължението да направят необходимото за включването на международните договори във вътрешното право и за изпълнение на съдържащите се в тях правни норми.

Нормите на инкорпорираните международни договори при противоречия с норми на законови и подзаконови актове от вътрешното законодателство се прилагат с предимство съгласно разпоредбата във второто изречение на чл. 5, ал. 4 от Конституцията. Те обаче не трябва да

противоречат на Конституцията. Този извод се налага от тълкуването на чл. 5, ал. 2 и 4 във връзка с чл. 85, ал. 3 и чл. 149, ал. 1, точка 4 от Конституцията.

От изложеното следва изводът, че международните договори, приети, ратифицирани и влезли в сила за Република България при действието на чл. 5, ал. 4 от Конституцията, но необнародвани, не са част от вътрешното законодателство.

Положението на заварените международни договори, ратифицирани от България преди влизането в сила на Конституцията, не е уредено в нея. Ратифицирането им е извършено при действие на други конституционни и законови разпоредби. Различни са били и органите, на които е било предоставено правото за ратификация - държавен глава, Народно събрание, Държавен съвет, председател (президент) на републиката. С Указ № 1496 за участие на Народна република България в международни договори (ДВ, бр. 62 от 1975 г.) е предвидено задължително обнародване в "Държавен вестник" на ратифицираните и влезли в сила международни договори. С ал. 2 на чл. 24 от указа е била създадена възможност някои от договорите да не се обнародват, когато органът, извършил ратификацията, разпореди това.

В отменените конституции не се съдържат норми за пряко действие и за предимство на нормите на международните договори пред тези на вътрешното право, въпреки че с ратифициране на Виенската конвенция за правото на договори (ДВ, бр. 87 от 1987 г.) България е потвърдила този принцип.

Правното действие на заварените международни договори при сегашната Конституция се определя в зависимост от това, дали е съществувало задължение за обнародването им или не. Ако международните договори са сключени при спазване на тогавашното законодателство и установения от него ред за ратификация, те са част от вътрешното право, ако са обнародвани или ако за обнародването им не е съществувало задължение. В последния случай (при необнародване) тези договори нямат предимство по смисъла на чл. 5, ал. 4 от Конституцията пред

нормите на вътрешното законодателство. Те придобиват това предимство от момента на обнародването.

Принципът за прякото действие на международните договори в областта на наказателното право е значително ограничен поради неговите особености и структурата на наказателноправните норми. В международните договори обикновено не се определят съставите на престъпленията и видът и размерът на наказанията. Посочват се в по-общ вид основните признаци на деянията (действия и бездействия), обявени за престъпни, като на отделните държави се предоставя да конкретизират престъпните състави и да определят наказанията. Приема се, че осъществяването на наказателната отговорност на извършителите на престъпленията е суверенно право на всяка отделна държава. Обявените по този начин деяния за престъпни от международните договори, за да бъдат включени във вътрешното наказателно законодателство, е необходимо да бъдат установени признаците на престъпните им състави и наказанията за всяко престъпление с вътрешен законодателен акт, действието на който се определя в съответствие с изискванията на вътрешното законодателство.

Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне и наказание (ДВ, бр. 42 от 1988 г.) е определила съдържанието на термина "изтезание", като е задължила държавите да обявят за престъпления всички прояви на изтезания. Международната конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация е изяснила термина "расова дискриминация", без да определи престъпните състави и наказанията за тях.

Такива международни договори не могат да имат пряко действие, защото в тях не са определени отделните престъпни състави и наказанията за всяко отделно престъпление.

Член 5, ал. 3 от Конституцията изисква престъпленията да бъдат законоустановени към момента на извършването им. Този принцип е обявен и в чл. 11, ал. 2 на Всеобщата декларация за правата на човека, в чл. 15, ал.

1 на Международния пакт за гражданските и политическите права и в чл. 7 на Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи. От това следва, че никой не може да бъде осъден за деяние, което не е било обявено за престъпление към момента на извършването му.

Употребените в международните договори изрази и понятия, които се съдържат като елементи в престъпни състави, предвидени във вътрешното законодателство, обаче могат да служат за смислово поясняване на тези състави или елементи от тях. В този смисъл международните договори, които имат наказателно-правен характер и са ратифицирани и обнародвани, са част от вътрешното право. Част от вътрешното право са и договорите, с които се задължава държавата да извърши промени във вътрешното законодателство.

Конституционният съд по изложените съображения и на основание чл. 149, ал. 1, точка 1 от Конституцията и чл. 12, ал. 1, точка 1 от Закона за Конституционен съд

РЕШИ:

1. Международните договори, ратифицирани и влезли в сила за Република България, но необнародвани в "Държавен вестник", не са част от вътрешното право на страната, освен ако са приети и ратифицирани преди сега действащата Конституция и по съществуващия при ратификацията им ред обнародването им не е било задължително. Последните нямат предимство по смисъла на чл. 5, ал. 4 от Конституцията пред нормите на вътрешното законодателство. Такова предимство придобиват от момента на обнародването.

2. Международните договори, ратифицирани, обнародвани и влезли в сила, с които определени деяния (действия и бездействия) са обявени за престъпления, без да са престъпни по вътрешното наказателно законодателство на Република България, са част от вътрешното право на

страната само доколкото могат да поясняват смислово съдържанието на съществуващи в Наказателния кодекс престъпни състави или елементи от тях или ако създават задължения за промяна на законодателството.

Председател: Асен Манов